

Film i särskolan – delade upplevelser och skaparglädje

Skolbio och filmskapande är angelägna aktiviteter för alla elever. Allt fler kommuner diskuterar hur särskolan kan integreras i skolbioverksamheten och hur särskolans arbete med rörlig bild kan utvecklas.

TEXT: PETER SAHLIN OCH KLAS VIKLUND

Skolbio och mediearbete i skolan fyller en viktig roll för elever med funktionshinder. Det handlar om att låta alla elever ta del av ett kulturutbud, övervinna hinder i samband med biobesöket och bli delaktiga i ett offentligt samtal om de medieproduktioner som omger oss. Det handlar om att erbjuda alla samma möjligheter att skapa med rörlig bild, avmystifiera medierna och få göra sig själv och sin värld synlig.

Särskolan är till för elever som har utvecklingsstörning, autism eller liknande och som inte bedöms kunna uppnå kunskapsmålen för grundskolan eller gymnasieskolan. Enligt Skolverkets statistik från 2004–2005 finns i Sverige cirka 22 000 elever inskrivna i olika typer av särskoleverksamheter.

Till särskolan räknas den obligatoriska särskolan med grundsärskolan och träningskolan samt gymnasiesärskolan. I träningskolan går de elever som inte kan tillgodogöra sig undervisningen i grundsärskolan. Undervisningen i träningskolan är inriktad på skapande arbete, vardagsaktiviteter, motorik, kommunikation och socialt samspel. Här har film och andra medier kommit att spela en viktig roll för att utveckla elevernas kommunikativa förmåga.

Vissa av särskolans elever har flera handikapp. De kan ha en kombination av diagnosen utvecklingsstörning och ett eller flera funktionshinder som syn-

fel, hörselskada, cp-skada eller rörelsehinder. Datorn har öppnat nya möjligheter för särskolans elever att uttrycka sig. Att skapa med ljud och bild underlättar arbetet med verklighetsuppfattningen.

Särskolan är en egen skolform men undervisningen bedrivs ofta i nära anslutning till grundskolan och gymnasieskolan, ibland i samma klassrum. Det är kommunens ansvar att tolka läroplanen och utifrån de lokala förutsättningarna arbeta fram en jämställd, integrerad och fungerande skolpolitik.

Det är intressant att titta på hur integreringen fungerar i praktiken. När det gäller skolbio är det vanligt att verksamheten betraktas som en aktivitet öppen för alla. Särskolan är välkommen att besöka filmvisningarna utan att det görs någon skillnad mellan skolformerna. Den lösningen är jämlik, men ger inga garantier för att särskolans särskilda behov blir beaktade.

Totalt 133 av de 213 kommuner som bedrev skolbio läsåret 2004–2005 uppger att elever från särskolan deltog i de ordinarie skolbiovisningarna. Det visar en kartläggning som Svenska Filminstitutet gjort. Bara en kommun, Kungälv, uppgav att särskolan såg film vid särskilt anordnade visningar.

Det är inte självklart att särskolans personal deltar i planering och utvärdering av skolbioverksamheten. Bara 51 kommuner uppger att projektledaren hade dialog med särskolans personal.

Frågan om samråd blir extra viktig då särskolan besöker skolbiovisningarna på de övriga skolornas villkor.

I ÖSTERSUND DELTAR läraren Malin Strandberg från Lugnviksskolan i en filmgrupp som representant för särskolan. Hon menar att det kan vara svårt att hitta rätt sorts film som passar elever i båda skolformerna.

– Det är inte säkert att de äldsta eleverna i särskolan kan ta till sig textade filmer och många dubbade filmer är ofta för barnsliga, säger Malin Strandberg. En lyckad filmupplevelse som båda skolformerna uppskattade var den svenska Bollywoodfilmen *Bombay Dreams*. Den gav upphov till samtal kring begrepp som samhörighet och utanförskap, både utifrån rollfigurerna och egna upplevelser. Efter filmen lyssnade eleverna på indisk musik och drack chaité i klassrummen.

I KUNGSBACKA HAR kulturpedagogen Kerstin Frii arbetat sedan 1995 med att utveckla skolbio för särskolan. Hon arbetar på frilansbasis på uppdrag av kulturförvaltningen.

– Det mest praktiska vore om ansvaret låg på den person som organiserar övrig skolbio i kommunen. Kulturförvaltningen anlidade mig för att de ville bredda verksamheten. Jag har arbetat i flera år med att tillgängliggöra kultur för unga med funktionshinder och har själv en son med utvecklingsstörning.

Det har gett mig kunskap om barns olika behov och varit vägledande för samarbetet med särskolan.

Kerstin Frii menar att det finns en rädsla för att skilja ut särskolans elever och låta dem gå på särskilda filmvisningar. Men det handlar om att möta elevernas individuella behov. Det viktiga är att barnen kan ta till sig filmupplevelsen. Filmerna på den vanliga skolbiorepertoaren är ofta för långa och krångliga att förstå.

– Att göra särskilda visningar för särskolan kan ge både en lustfylld upplevelse och en möjlighet att träna på att gå på bio. Det är inte istället för, det är en väg till bion.

Kerstin Frii understryker att eleverna kan ha mycket olika behov och att hon framför allt möter elever från tränings-skolan som behöver extra stöd vad gäller social träning och kommunikation. Filmvisningen kan ge en gemensam upplevelse att kommunicera kring.

– För att kunna följa upp filmvisningen på plats är det bra att inte vara fler än 30 elever och personal. Jag har haft med en badboll och gjort bollekar efter att vi sett *Badbollen*. När vi såg *Ska vi bli ihop?*, som handlar om en kille som rappar, så gick en kille med Downs syndrom fram och rappade inför sina kompisar. Sånt ger energi för fortsatt arbete flera dagar framöver.

För att kunna erbjuda korta filmer för små grupper till ett överkomligt pris arrangerar Kerstin Frii visningarna på storbildsvideo i en teater på Kulturhuset Fyren i Kungsbacka.

I PITEÅ HAR kommunens mediepedagogiska resurs CMiT, Centrum för Media och IT, ansvar för skolbio, mediearbete och IT i skolan. Inom CMiT:s arbetslag har en av mediepedagogerna särskilt ansvar för att stödja mediearbetet i särskolan.

– Särskolan deltar i de ordinarie skolbiovisningarna och är representerade i nätverket av kontaktlärare för media och IT, berättar Kristina Hansson som förestår CMiT. Efter önskemål från särskolans lärare tog vi bort årskursbe-teckningen på skolbiofilmerna. Särskolan menade att det uppstod problem för barnen i särskolan då de skulle välja film utifrån årskurs.

Kristina Hansson anser att förståelsen för metoder som rymmer rörlig bild

generellt är större bland lärare inom särskolan än inom andra skolformer. Många lärare inom särskolan har upptäckt att film kan vara en god bas för att arbeta med språkutveckling. Kvaliteten på elevernas egna berättelser blir ofta högre då man utgår ifrån en film än utifrån en bok.

REGIONALA RESURSCENTRUM för film och video har spelat en viktig roll för att utveckla rörlig bild i skolan. Många regionala resurscentrum har gjort satsningar på särskolan, till exempel Film i Värmland som läsåret 2004–2005 lyft fram animation bland fem särskoleverksamheter i Grums och Karlstad. Arbetet har dokumenterats i boken *Roligt, helt enkelt*.

– Vi har deltagit i en process av skapande, utveckling och lärande som

varit väldigt spännande, berättar Anna Nilsson, speciallärare på Norrstrandskolan i Karlstad som tillsammans med sina elever varit med i animationsprojektet. Vi har som pedagoger iakttagit hur stark drivkraften och viljan hos eleverna varit att göra film.

Alla filmer som eleverna gjort inom ramen för projektet finns med på en dvd som följer med boken. Det är viktigt att de filmer som görs i särskolan får möta en publik.

– Många gånger har jag märkt hur berörda utomstående personer blivit av mina elevers filmer som på ett personligt sätt och i all enkelhet berör universella problem som ensamhet, fair play eller längtan efter vänskap och kärlek, säger Anna Nilsson.

VÅREN 2003 BESÖKTE Film i Sörmland Katrineholm med ett projekt som ledde till att pedagoger från särskolan fick upp ögonen för film. Under de år som gått har särskolans lärare arbetat med att integrera film i den dagliga verksamheten.

– Vi avsätter en eftermiddag i veckan till filmundervisning med elever i skolår 9 och 10, berättar Agneta Winkler som undervisar i särskolan på Nävertorpsskolan i Katrineholm.

Hon och hennes kollega har tolv elever i sin grupp. Det fungerar bra när de har teoretiska genomgångar. När eleverna arbetar med inspelning och redigering är de sex i varje grupp.

– Många utgår från film för att prata om viktiga frågor, säger Agneta Winkler. Vi vill betona elevernas förmåga att förstå själva mediet. Vi har valt att arbeta mycket med reklam. Lite tillspetsat är vår utgångspunkt att ge eleverna en insikt om att en stor del av medieinnehållet har kommit till därför att någon vill tjäna pengar.

Agneta Winkler vill att hennes elever ska bli medvetna mediekonsumenterna som kan titta på reklam, nyheter och filmer med kritisk blick. Att det som sägs i film och tv inte behöver vara sant upptäcker eleverna när de gör egna reklamfilmer om påhittade produkter. Men filmskapandet ger också en konkret ram för en stor del av arbetet i skolan.

– För oss är det viktigt att planera och följa upp det vi genomför, säger Agneta Winkler. Det är så lätt att eleverna ritar ett bildmanus till en film och sen gör en helt annan film. Då är det min uppgift att fråga: Vad ville ni berätta? Handlar filmen om det ni på förhand bestämde? Arbetet med att göra film i skolan är bra därför att det är konkret och erbjuder en struktur för planering, genomförande och uppföljning. Många av våra elever behöver öva på att planera. De inser det efter att ha gjort några filmer. När mina elever visar upp sina bildmanus säger de ibland spontant till mig: ”Det här är väl inte färdigt än?” Filmarbetet skapar engagemang bland både elever och oss lärare. Nu håller jag på att skriva en kursplan för filmarbetet på vår skola.

Läs mer på Svenska Filminstitutets hemsida: www.sfi.se/sarskolan